

# Katarzyna Utracka

---

## Druga wojna światowa w badaniach doktorantów Instytutu Nauk Historycznych UKSW

---

Przegląd Historyczno-Wojskowy 13 (64)/4 (242), 234-237

---

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

# SPRAWOZDANIA

## Druga wojna światowa w badaniach doktorantów Instytutu Nauk Historycznych UKSW

W sobotę 26 maja 2012 r. w Audytorium Jana Nowaka-Jeziorańskiego w Muzeum Powstania Warszawskiego odbyła się konferencja naukowa nt. „Czy mamy coś nowego do powiedzenia? II wojna światowa w badaniach doktorantów Instytutu Nauk Historycznych UKSW”. Organizatorami sesji było MPW i Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Wyniki badań prezentowali doktoranci profesorów Jana Żaryna, Janusza Odziemkowskiego i Wiesława Jana Wysockiego. Po raz pierwszy tego typu konferencja odbyła się w listopadzie 2011 r. O ile wówczas przedstawiano wyniki badań z historii najnowszej (w najbliższych tygodniach ukarze się książka zawierająca wygłoszone referaty), o tyle tym razem temat sesji zawężono do II wojny światowej.

Konferencję otworzyli dr Paweł Ukielski, zastępca dyrektora MPW, oraz prof. Jan Żaryn, który również przewodniczył jej obradom. Podkreślili oni, iż pytanie postawione w tytule konferencji jest prowokacyjne, a jednocześnie retoryczne. Do przebadania i do powiedzenia o latach 1939–1945 jest oczywiście dużo, wiele bowiem wątków jest jeszcze nieznanymi, wiele zaś czeka na powtórne zbadanie i opracowanie. Wystąpienia 23 historyków młodego pokolenia potwierdziły, że mają oni wiele nowego do powiedzenia na temat sprawy polskiej i postaw Polaków w okresie II wojny światowej.

Sesję podzielono na 7 paneli tematycznych. W pierwszym panelu („Wzorce, tradycje, doświadczenia, przygotowania...”) Grzegorz Cwyl, specjalizujący się w historii wojskowej powstania styczniowego, porównał Polskie Państwo Podziemne w czasie II wojny światowej z Tajemnym Państwem Polskim z okresu powstania styczniowego, w tym m.in.: koncepcje walki, wyszkolenie i uzbrojenie, kadry dowódcze, składy osobowe oddziałów, a także wsparcie społeczne dla obydwu struktur. Czesław Witkowski, przygotowujący pracę doktorską o Garnizonie Warszawa w latach 1918–1939, omówił działalność Okręgu Stołecznego Warszawskiego Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej w latach 1928–1939, a zwłaszcza aktywność tej organizacji w przygotowaniach wojennych oraz w kształtowaniu postaw obrońnych mieszkańców stolicy.

W panelu poświęconym wojnie obronnej 1939 r. Anna Włoch, badaczka historii najnowszej, nauk pomocniczych historii i dziejów Kościoła, przypomniała nieco zapomnianych bohaterów Lądowej Obrony Wybrzeża we wrześniu 1939 r. oraz ich dowódcę, płk. Stanisława Dąbka. Referentka podkreśliła, że w powszechnej świadomości historycznej i pamięci Polaków funkcjonuje nieco wypaczony obraz oraz nie do końca prawdziwe przekonanie, że to głównie bohaterowie Westerplatte,

wokół których narosło wiele legend, bronili polskiego wybrzeża we wrześniu 1939 r. Tymczasem to podkomendni płk. Dąbka w rejonie Gdyni i Kępy Oksywskiej walczyli z ogromnym poświęceniem, i to znacznie dłużej niż załoga mjr. Sucharskiego. Robert Jatzak, zajmujący się historią państwa polskiego w latach 1918–1946, a zwłaszcza wschodnimi województwami II RP, na podstawie głównie wspomnień uczestników wydarzeń przedstawił obronę Lwowa we wrześniu 1939 r. przed wojskami niemieckimi, a następnie sowieckimi.

Tomasz Roguski, opracowujący dzieje Polskiej Organizacji Wojskowej i Rady Pomocy Żydom „Żegota”, przedstawił losy Juliana Grobelnego „Trojana” który, mimo że był prezesem „Żegoty”, jest postacią pomijaną i nieco zapomnianą. Sebastian Bojowski, autor m.in. wartościowego opracowania o udziale Narodowych Sił Zbrojnych w Powstaniu Warszawskim, omawiając losy nieznanego z imienia i nazwiska por. „Stasiaka”, oficera NSZ, pracownika Delegatury Rządu na Kraj, a w Powstaniu Warszawskim oficera śledczego placówki wywiadowczej, w niewyjaśnionych okolicznościach aresztowanego i skazanego na karę śmierci przez powstańczy Wojskowy Sąd Specjalny, pokazał zawiłości okupacyjnej rzeczywistości i konspiracji. Dominik Cieszkowski, pracownik Biblioteki Narodowej, przygotowujący pracę doktorską na temat wpływu polityki władz komunistycznych na badania archeologiczne w Polsce w latach 1945–1966, zaprezentował sylwetki trzech polskich archeologów: Jana Bartosa, Tadeusza Dobrogowskiego i Jana Fitzke, zamordowanych przez NKWD wiosną 1940 r. Książd Robert Ogrodnik, kapelan Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego i Klubu b. Więźniarek KL Ravensbrück, autor przygotowywanej pracy doktorskiej na temat Kościoła katolickiego i ziemiaństwa w dwudziestoleciu międzywojennym, omówił przebieg procesu beatyfikacyjnego 108 błogosławionych męczenników lat II wojny światowej. Andrzej Harkot, przygotowujący biografię por. Konrada Czesława Bartoszewskiego „Wira”, dowódcy oddziału Armii Krajowej w powiecie biłgorajskim, na podstawie wspomnień Józefa Malinowskiego „Kosa”, gminnego komendanta Batalionów Chłopskich, zapoznał uczestników z rzeczywistością wojenną i okupacyjną w gminie Radezczyca.

W panelu „Za pierwszą linią frontu...” Tomasz Sudoł, pracownik IPN, autor książki o poligonie Wehrmachtu „Południe”, przedstawił działalność Służby Budowlanej (Baudienst) w dystrykcie galicyjskim w latach 1941–1944. Piotr Anczewski, pracownik Biblioteki Narodowej, przygotowujący pracę doktorską o działalności Rady Głównej Opiekuńczej w dystrykcie warszawskim, omówił organizację i funkcjonowanie kolonii i półkolonii letnich polskich komitetów opiekuńczych w dystrykcie warszawskim w latach okupacji. Prelegent podkreślił, że opieka nad dziećmi i młodzieżą była jednym z najważniejszych zadań RGO. Przemysław Sypniewski, pracownik Fundacji „Polsko-Niemieckie Pojednanie”, specjalizujący się w tematyce pracy przymusowej Polaków na rzecz III Rzeszy, mówił o germanizacji polskich dzieci w czasie II wojny światowej jako elemencie planu budowy przez nazistów „nowego człowieka”. Krzysztof Osowiecki, przygotowujący pracę doktorską o wpływie plakatu społecznego na społeczeństwo PRL, mówił o wykorzystaniu satyry jako skutecznego środka obrony i narzędzia propagandy w walce z okupantem, ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy w 1944 r.

W panelu poświęconym obozowi narodowemu w czasie II wojny światowej Dariusz Wieleba, przygotowujący pracę doktorską o Narodowych Siłach Zbrojnych, przedstawił na wybranych przykładach akcje zbrojne podziemia narodowego wobec okupanta niemieckiego i sowieckiego w latach 1939–1947. Rafał Sierchuła, pracownik Oddziału IPN w Poznaniu, badacz dziejów Obozu Narodowego w Wielkopolsce, przedstawił strukturę i działalność oraz kadre dowódczą jednego z najmniej znanych okręgów Narodowych Sił Zbrojnych – Okręgu X. Panel zakończył referat Michała Gruszczyńskiego, na temat planów obozu narodowego wobec przyszłych granic Polski.

W panelu „Na wszystkich frontach” Barbara Świtalska, badaczka losów Andrzeja Niemojewskiego, omówiła naloty dywanowe na Szczecin z 16 na 17 sierpnia i z 29 na 30 sierpnia 1944 r., w których wyniku zniszczeniu uległo ok. 70% zabudowy miasta. Marta Kawka z Centralnej Biblioteki Wojskowej zaprezentowała rękopiśmienne żołnierskie gazetki ścienne powstałe od jesieni 1941 do ewakuacji Armii Polskiej w ZSRR do Iranu w 1942 r. Były one wykonywane ręcznie, w niewielu egzemplarzach; dziś poszczególne numery są historycznymi i artystycznymi unikatami. Grzegorz Hanula z MPW, przygotowujący pracę doktorską o gen. Stanisławie Karolkiewiczu, na podstawie dotychczas niepublikowanych dokumentów z Bundesarchiv-Militärarchiv we Freiburgu omówił działalność niemieckiego wywiadu wobec przygotowań do Powstania Warszawskiego. Prelegent zwrócił uwagę, iż bogate źródła niemieckojęzyczne do dzisiaj nie doczekały się właściwego opracowania, pomimo ich ogólnej dostępności.

Sesję zamknął panel poświęcony utrwalaniu pamięci II wojny światowej. Michał Komuda z MPW, piszący pracę doktorską o wątkach powstańczych w polskojęzycznej prasie bliskowschodniej wychodzącej w latach 1944–1945, na przykładzie „Biuletynu Wolnej Polski”, dwutygodnika ZPP wydawanego w Tel Awiwie, przedstawił wyniki badań na temat stosunku propagandy komunistycznej do Powstania Warszawskiego. Na podstawie numerów, które ukazały się pomiędzy 15 sierpnia a 15 października 1944 r., scharakteryzował zamieszczane w nich teksty oraz prześledził stosunek ich autorów do wydarzeń rozgrywających się w Warszawie w sierpniu i wrześniu 1944 r. Katarzyna Utracka z MPW, autorka monografii Zgrupowania „Chrobry II, przygotowująca pracę doktorską o aprowizacji powstańczej Warszawy, omówiła historiografię Powstania Warszawskiego. Skupiła się na zagadnieniach, które nie zostały jeszcze opracowane bądź wymagają nowych pogłębionych badań. Mimo bogactwa literatury powstańczej wiele tematów wciąż czeka na swojego badacza, m.in. Okręg Warszawa AK. Prelegentka zwróciła uwagę, że dotychczasowe badania koncentrują się na genezie i przebiegu powstania, kosztem chociażby losu mieszkańców walczącego miasta czy skutków powstania. Przemysław Lewandowski, który przygotowuje rozprawę doktorską o debacie publicznej toczącej się wokół Instytutu Pamięci Narodowej w latach 2000–2010, omówił historię oraz działalność naukowo-badawczą, śledczą i dokumentacyjną Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce od momentu jej utworzenia do 1984 r. Referat Jarosława Schabieńskiego, badacza dziejów północno-wschodniej Polski, autora powstającej pracy doktorskiej o władzy i opozycji w województwie suwalskim w latach 1975–1981, dotyczył walki o utrwalanie pamięci o Armii Krajowej na Suwalszczyźnie pod koniec lat siedemdziesiątych XX w.

Trwającą ponad 8 godzin konferencję podsumował prof. Jan Żaryn, uznając ją za udane przedsięwzięcie naukowe. Zwrócił również uwagę na potrzebę organizowania tego typu sesji.

Cennym uzupełnieniem wielu referatów były przygotowane przez prelegentów profesjonalne prezentacje multimedialne. Referujący w sposób spójny i ciekawy zaprezentowali wyniki swoich badań. Niektórzy z nich przedstawili nowe, istotne ustalenia. Referaty wygłoszone podczas sesji zostaną opublikowane w książce z serii „W Służbie Niepodległej”.

*Katarzyna Utracka*

## **Biografistyka wojskowa w dziejach historiografii wojskowej. Konferencja naukowa we Wrocławiu**

W dniach 21–23 września 2012 r. we Wrocławiu odbyła się konferencja naukowa na temat „Kadry decydują o wszystkim. Biografistyka wojskowa na przestrzeni dziejów”, zorganizowana przez Oddział Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu, Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Ośrodek „Pamięć i Przyszłość”. W skład Komitetu Organizacyjnego weszli: dr hab. prof. UW r Grzegorz Strauchold, dr Daniel Koreś, mgr Krzysztof Widziński oraz mgr Jacek Jędrusiak. Była to już czwarta konferencja dotycząca zagadnień z historii wojskowości, organizowana w ciągu ostatnich czterech lat przez wrocławskie środowisko naukowe.

Tematem konferencji była biografistyka wojskowa – dział historii wojskowości cieszący się, oceniając na podstawie liczby publikowanych książek, znacznym zainteresowaniem czytelników; jego ustalenia często stanowią nieocenioną pomoc dla badaczy innych dziedzin. Wybierając taką tematykę, organizatorzy kierowali się potrzebą wypełnienia luki w polskiej historiografii w tej dziedzinie.

Konferencję otworzyły wystąpienia dyrektorów instytucji organizujących: Oddziału IPN we Wrocławiu – prof. dr. hab. Włodzimierza Suleji, Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego – prof. dr. hab. Rościśława Żerelika, i Ośrodka „Pamięć i Przyszłość” – Marka Mutora. Następnie w imieniu organizatorów głos zabrał dr hab. prof. UW r Grzegorz Strauchold.

Po inauguracji rozpoczęła się część merytoryczna obrad. W ciągu 3 dni wygłoszono 40 referatów, odnoszących się do różnych okresów historycznych, od historii starożytnej aż po zimną wojnę. Choć dominowały referaty dotyczące polskich wojskowych, zwłaszcza żyjących w XX w., to około 1/3 wystąpień dotyczyło cudzoziemców. Oczywiście, wobec tak dużej rozpiętości chronologicznej prezentowanych tematów oraz różnorodności losów omawianych postaci, niemożliwe było wyznaczenie motywów przewodnich poszczególnych części konferencji. Niemniej